

DİL ARAŞTIRMALARI

Journal of Language Studies

Yıl: 15, Dönem: 2021/Güz, Sayı: 29

ISSN 1307-7821 | e-ISSN 2757-8003

YAYIN DEĞERLENDİRME

Review

Mekândan Zamana Metaforik Transferler -Eski Türkçe Üzerine Teorik Bir İnceleme-

Azılı, Kenan (2021). *Mekândan Zamana Metaforik Transferler- Eski Türkçe Üzerine Teorik Bir İnceleme-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat. 256 s. ISBN: 978-625-7201-55-1

Handan Beyaz

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ordu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ordu / Türkiye

e-posta handan399@hotmail.com

orcid 0000-0001-6113-0907

Atıf

Citation

Beyaz, Handan (2021).

Mekândan Zamana Metaforik Transferler.

Dil Araştırmaları, 29: 269-271

Başvuru

Submitted

05.11.2021

Revizyon

Revised

23.11.2021

Kabul

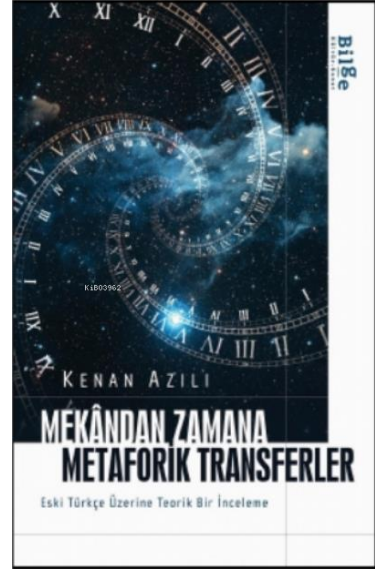
Accepted

24.11.2021

Çevrimiçi Yayın

Published Online

30.11.2021

Bayburt Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde öğretim görevlisi olarak çalışmakta olan Kenan Azılı, bu konuyu neden ele aldığını ve ortaya nasıl çıktığını kitabın söz başında şu şekilde anlatır: "... Prof. Dr. Ferruh Ağca'nın 2019 yılında *Kutadgu Bilig*'deki 'ara ve arala' formları üzerine bir yazı kaleme aldığı sıralarda, kendisi ile dikkati çeken hususlar üzerine sohbet ederken hocanın ele aldığı formlarda olduğu gibi, Türkçedeki bazı zamansal ifadelerin mekânsal kavram

alanlarından ortaya çıktığına dikkat çekmiş ve bu yönde bir çalışma yapılması gerektiğini dile getirmiştir. *Türklük Bilimi araştırmalarında bu konu hakkında herhangi bir çalışmanın olmadığını bilerek benim çalışmamı salık vermişti*". Türkçede zaman ifadeleri üzerine yeterli çalışma yapılmadığını fark eden yazar, bu konuyu ilk olarak dil evrenselliği üzerinden karşılaştırmalı olarak yaklaşmıştır. Art zamanlı bir çalışmayı hedefleyen yazar Eski Türkçedeki mekândan zamana metaforik transferleri saptayarak nihai bir sonuca ulaşmak istemiştir.

Giriş kısmı ile birlikte altı ana bölümden oluşan eserde *kısaltmalar, kaynaklar, kavramlar ve terimler* dizini de dahil olmak üzere toplam dokuz bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümü "*Mekân ve Zaman*" adlı başlığı taşımaktadır. Yazar bu bölümde mekân ve zaman algısının ortaya çıkışını ve mekânın zamana aktarılışını iki alt başlık şeklinde ele almıştır. İnsanın mekân ve çevresini algılayış biçimi, insanın mekânla özdeşleştiği zamanın anlaşılması için neden en yakın kavramın mekân olduğu açıklanmıştır.

Kitabın "*Dilde Kavramsal Olarak Mekân-Zaman Transferi*" adlı birinci bölümü ise iki alt başlıktan oluşmaktadır: "*Mekân-Zaman Transferinde Kullanılan Stratejiler*", "*Zamanın Yönü*". Zaman ve mekân transferinde kullanılan stratejiler verilmeye çalışılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda en fazla işlenen strateji olarak leksik birimler üzerinden ele alınan transferlerin herhangi bir morfeme ihtiyaç duymadan gerçekleşen tipte olduğunu ve en yaygın stratejinin durum kategorisinde bulunduğu ifade edilmiştir.

Yazar, "*Mekân ve Zaman Transferi Bakımından Eski Türkçe*" adlı ikinci bölümde, Türkçenin zamansal ifadeler üzerine geliştirdiği dil stratejilerini anlamak için Eski Türkçenin dil malzemelerini değerlendirmek gerektiğini ve bu yüzden çalışmanın konusu olan mekân-zaman transferlerinin Eski Türkçe örnekleme üzerinden ele alınacağını belirtmiştir

Çalışmanın genel özetini taşıyan bu bölümde; çalışmanın kapsamını oluşturan metinler ve metinlerde taranan zamansal ifadeler değerlendirilmiştir. Leksik düzeydeki zamansal ifadeler için izlenen yolları açıklanmıştır. "*Formların son şekillerinden önceki kök ve gövde biçimleri, kök veya gövde şekillerinin (varsa) yönlülüğü, gramerleşme düzeyleri, kategoriler...*". (s.34-35)

Üçüncü bölüm "*Leksik Transferler*" dir. Bu bölüm altı alt başlıktan oluşmuştur; "*Zarf-fül Morfemleriyle Gerçekleşen Transferler*" başlığında '*aşnu, basa, oza, ötrü, soka, tegi...*' kelimeleri ayrı ayrı incelenmiştir. Diğer başlıklar ise şu şekildedir: "*Enklitik ve Diğer Morfemlerle Gerçekleşen Transferler, Sıfır Morfemli Transferler, Bazı Fiillerde Gerçekleşen Transferler, Zamirlerde Gerçekleşen Transferler.*"

Elde edilen formların bütün aşamaları için tarihsel metinlerden örnekler verilerek gelişim ve değişimler tanıklanmıştır. "*Zarf-fül Morfemleriyle Gerçekleşen Transferler*" alt başlığındaki "*uzatı*" örneğinin bütün aşamaları tarihsel metinlerden verilerek gelişim ve değişimleri gösterilmiştir:

'uzatı 'uzun olmak, genişlemek'

TT IV B'de neçeketegi yirte yatsar yogunatu **uzayu** umaz erser 'Nasıl bir yerde yatsa, genişleyip **uzayamaz** ise',

AY 34g' de ol tişleri uzayu süngü uçı teg boltukda 'O dişleri uzayarak süngü ucu gibi olduğunda'...' (s.85-86) Daha sonra varsa formun kök veya gövdesinde şekillerin yönlülüğünü belirtmiştir: "uzatı 'uzun olmak, genişlemek' kavram alanına sahip uza- fiili; yatay, dikey ve yan eksen olmak üzere üç boyutta ve altı yönde genişlemeyi işaretleyen bir hareket fiilidir."

Yazar formları zamansal transfer ve gramerleşme düzeyi açısından incelemiştir. Kök veya gövde şekillerinin yönlülükleri ile formların son şekillerinin yönlülüklerini bağlantı kurarak transferi açıklamaya çalışmıştır.

Dördüncü bölüm olan "*Morfemik transferler*" iki alt başlık altında incelenmiştir. Mekândan zamana gerçekleştirilen transferler için morfemlerin de çalışmaya tabi tutulması gerektiğini düşünen yazar; söz konusu metaforik transferin en yaygın morfemlerinin durum kategorisine ait olduğunu söylemektedir. "*Durum Morfemleri*" bölümünde bu konu hakkında bilgi verilmiş ve lokal durumda gerçekleşen transferler ve direktif-lokatif +rA morfemi ile gerçekleşen transferlere değinilmiştir.

Beşinci bölümde "*Zaman Dilimlerine Verilen İsimler ve Dil Evrensellikleri*" konusundan söz edilmiştir. Zaman çizgisinin üç ana dilimi olan geçmiş, gelecek ve şimdiki zamanın adlandırılması için kullanılan yapıların morfemik transferlerden kaynaklandığı, sonuç olarak bu üç zaman dilimi için hem art hem de eş zamanlı bir çerçevede metaforik transferin görüldüğü ve bu transferin temelde dil evrenselliğine uygun bir kavramsal gelişim olduğu üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında Türk dilinin sahip olduğu zamansal ifadelerin azımsanmayacak kadar büyük bir kısmının mekânsal kavram alanına sahip dil birimlerinde ortaya çıktığını ve tespit edilen mekândan zamana metaforik formların şekillenme yolları maddeler halinde vererek ilgili maddeyi açıklamıştır. Alt başlık olarak "*Bir Dilde Metaforik Transferler Üzerine Çalışmak ve Transferleri Anlamak Ne İşe Yarar*" sorusunu soran yazar cevap verir. Yine burada da diller üzerinden yapılacak değerlendirmelerde metaforik transfer çalışmalarının hangi amaçlara hizmet edeceği maddeler hâlinde verilir altında açıklamalarda bulunulmuştur. Yazarında söylediği gibi çalışma, tipolojik ve evrensel sonuçlarla birlikte, Türkçe için farklı bir yaklaşımı hedeflemiştir. Çalışmanın genelinde yer yer verilen tablo ve şekillerle anlatımın pekişmesi sağlanmıştır. Çalışma lisansüstü bir çalışmadır. Yeterli çalışmanın olmadığı bu alanda amaç edinilen sonuca ulaşılmıştır.

Azılı, kitabın son kısmında *kısaltmalar, kaynaklar, kavramlar ve terimler* dizinine yer vermiştir.